

Date: 23rd January-2026

**BANDLIKNI TA'MINLASHNING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI VA
UNING IQTISODIY O'SISHDAGI AHAMIYATI**

Sherkulova Nodirabegim Baxordin qizi

TDIU, "iqtisodiyot nazariyasi" kafedrası assistenti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tezisda bandlik tushunchasining nazariy-iqtisodiy asoslari, mehnat bozori sharoitida bandlikni ta'minlash mexanizmlari, ishsizlik muammosi hamda bandlikning iqtisodiy o'sish, aholi farovonligi va ijtimoiy barqarorlikka ta'siri tizimli ravishda tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy iqtisodiyotda bandlikni oshirishga xizmat qiluvchi institutsional, tashkiliy va iqtisodiy omillar, inson kapitalini rivojlantirish, raqamli iqtisodiyot va innovatsion faoliyatning bandlikka ta'siri ilmiy asosda yoritiladi. Tadqiqot natijalari bandlik siyosatini takomillashtirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: bandlik, mehnat bozori, ishsizlik, iqtisodiy o'sish, inson kapitali, bandlik siyosati, ijtimoiy barqarorlik.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida bandlik masalasi har qanday mamlakat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Aholining iqtisodiy faol qatlamini ish bilan ta'minlash, mehnat resurslaridan samarali foydalanish va ishsizlik darajasini pasaytirish barqaror iqtisodiy o'sishning muhim sharti sanaladi. Bandlik nafaqat iqtisodiy kategoriya, balki ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan murakkab jarayon bo'lib, u aholi daromadlari, turmush darajasi, ijtimoiy himoya va jamiyatdagi barqarorlik bilan chambarchas bog'liqdir.

Zamonaviy global iqtisodiyot sharoitida texnologik taraqqiyot, raqamlashtirish, globallashtirish va mehnat migratsiyasi jarayonlari bandlik tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bu jarayonlar bir tomondan yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan an'anaviy kasblarning qisqarishi va mehnat bozorida nomutanosibliklarni yuzaga keltirmoqda. Shuning uchun bandlik masalasini ilmiy jihatdan o'rganish va uni ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

1. Bandlik tushunchasining nazariy asoslari

Bandlik – bu iqtisodiy faol aholining qonuniy asosda daromad keltiruvchi faoliyat bilan shug'ullanish holatini ifodalovchi iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. Iqtisodiy nazariyada bandlik mehnat bozori, ishlab chiqarish jarayoni va daromadlar taqsimoti bilan uzviy bog'liq tushuncha sifatida talqin etiladi.

Klassik iqtisodiy maktab vakillari bandlikni bozor mexanizmi orqali o'z-o'zidan muvozanatga keluvchi jarayon deb hisoblaganlar. Ularning fikricha, ish haqi darajasi erkin shakllangan sharoitda mehnat taklifi va talabi muvozanatlashadi va majburiy ishsizlik yuzaga kelmaydi. Neoklassik yondashuvda ham bandlik mehnat bozoridagi narx mexanizmi orqali tartibga solinadi.

Date: 23rd January-2026

Keynsiy ta'limot esa bandlik muammosiga boshqacha yondashadi. J.M. Keyns bandlik darajasi yalpi talab bilan belgilanishini asoslab bergan. Uning fikricha, yalpi talab yetarli bo'lmagan sharoitda bozor mexanizmi to'liq bandlikni ta'minlay olmaydi va davlatning faol aralashuvi zarur bo'ladi. Aynan shu yondashuv zamonaviy bandlik siyosatining nazariy asosini tashkil etadi.

2. Mehnat bozori va bandlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik

Mehnat bozori – bu ishchi kuchi taklifi va unga bo'lgan talab shakllanadigan iqtisodiy makondir. Mehnat bozori orqali bandlik darajasi, ish haqi miqdori va mehnat sharoitlari belgilanadi. Bandlik mehnat bozorining asosiy natijasi bo'lib, u mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha taqsimlanish darajasini aks ettiradi.

Mehnat bozorida muvozanat mavjud bo'lganda bandlik yuqori bo'ladi, ishchi kuchidan foydalanish samaradorligi oshadi. Aksincha, mehnat bozoridagi nomutanosibliklar – kasbiy malaka mos kelmasligi, hududiy tafovutlar, axborot yetishmasligi – ishsizlikning ortishiga olib keladi.

Shu sababli bandlikni oshirish uchun mehnat bozorini rivojlantirish, uning infratuzilmasini takomillashtirish, axborot tizimlarini joriy etish va mehnat resurslarining harakatchanligini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

3. Ishsizlik va uning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlar

Ishsizlik – bu mehnat qilishga qodir va ishlash istagida bo'lgan aholining ish bilan ta'minlanmagan qismini ifodalaydi. Ishsizlik iqtisodiy tizimda muayyan darajada tabiiy holat bo'lsa-da, uning yuqori darajasi jiddiy ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradi.

Ishsizlikning asosiy turlari quyidagilardan iborat:

- friksion ishsizlik;
- strukturaviy ishsizlik;
- tsiklik ishsizlik;
- yashirin ishsizlik.

Yuqori ishsizlik darajasi yalpi ichki mahsulot hajmining kamayishiga, davlat byudjeti tushumlarining qisqarishiga va ijtimoiy xarajatlarning ortishiga sabab bo'ladi. Bundan tashqari, ishsizlik ijtimoiy tengsizlik, kambag'allik va ijtimoiy keskinlikni kuchaytiradi.

4. Bandlik va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik

Bandlik iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Mehnat resurslarining to'liq va samarali bandligi ishlab chiqarish hajmining oshishiga, iqtisodiy salohiyatdan to'liq foydalanishga imkon yaratadi. Bandlik darajasining ortishi aholi daromadlarining ko'payishiga olib keladi, bu esa o'z navbatida iste'mol talabini kengaytiradi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

Iqtisodiy o'sish va bandlik o'rtasidagi bog'liqlik "Okun qonuni" orqali ham izohlanadi. Ushbu qonunga ko'ra, yalpi ichki mahsulotning o'sishi ishsizlik darajasining

Date: 23rd January-2026

pasayishiga olib keladi. Shu sababli bandlikni oshirish iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

5. Inson kapitali va bandlik

Zamonaviy iqtisodiyotda inson kapitali bandlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ta'lim, kasbiy malaka, sog'liq va tajriba inson kapitalining asosiy tarkibiy qismlaridir. Yuqori malakali ishchi kuchi mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan resurs hisoblanadi.

Inson kapitaliga investitsiyalar bandlik darajasini oshirish bilan birga, mehnat unumdorligini ko'paytiradi va iqtisodiy o'sish sur'atlarini jadallashtiradi. Shu sababli davlat bandlik siyosatida ta'lim tizimini rivojlantirish, kasbiy tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlariga alohida e'tibor qaratishi lozim.

6. Davlat bandlik siyosati va uning yo'nalishlari

Davlat bandlik siyosati – bu aholining ish bilan ta'minlanishini rag'batlantirishga qaratilgan iqtisodiy, tashkiliy va huquqiy chora-tadbirlar majmuasidir. Davlat bandlik siyosatining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- yangi ish o'rinlarini yaratish;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish;
- mehnat bozorida faol dasturlarni amalga oshirish;
- ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish;
- mehnat migratsiyasini tartibga solish.

Faol bandlik siyosati ishsizlik darajasini pasaytirish va mehnat resurslaridan samarali foydalanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

7. Raqamli iqtisodiyot va bandlik

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bandlik tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bir tomondan, avtomatlashtirish va sun'iy intellekt ayrim kasblarning qisqarishiga olib kelmoqda. Ikkinchi tomondan, IT, elektron savdo, frilans va masofaviy ish shakllari orqali yangi ish o'rinlari yaratilmoqda.

Raqamli bandlik shakllari mehnat bozorining moslashuvchanligini oshiradi va aholining turli qatlamlari uchun ish bilan ta'minlanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, bandlikni ta'minlash iqtisodiy o'sish, aholi farovonligi va ijtimoiy barqarorlikning muhim omili hisoblanadi. Bandlik darajasini oshirish uchun mehnat bozorini rivojlantirish, inson kapitaliga investitsiyalarni ko'paytirish, davlat bandlik siyosatini takomillashtirish va raqamli iqtisodiyot imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Ushbu yo'nalishlarda olib boriladigan tizimli chora-tadbirlar barqaror va inklyuziv iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Keynes J.M. The General Theory of Employment, Interest and Money. – London: Macmillan, 1936.
2. Samuelson P., Nordhaus W. Economics. – New York: McGraw-Hill, 2010.

Date: 23rd January-2026

3. Todaro M., Smith S. Economic Development. – Pearson Education, 2015.
4. Ehrenberg R., Smith R. Modern Labor Economics. – Routledge, 2017.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari (bandlik va mehnat bozori bo‘yicha).
6. O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va mehnat munosabatlari vazirligi materiallari.
7. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (ILO) hisobotlari.

